

Het artikel van KADOC-medewerker Jo Luyten over het D'Hondt-archief in Kadoc-Nieuwsbrief 5/2008. U kunt de nieuwsbrieven ook downloaden op kadoc.kuleuven.be

Alle registers open Archief orgelbouwer Gerard D'Hondt

Bijna wekelijks worden in tal van Vlaamse en Nederlandse kerken en kloosterkapellen een duizendtal orgels uit het Herseltse orgelmakersatelier Pels-D'Hondt bespeeld. Orgelfabricatie is teamwerk. Van generatie op generatie wordt de vakkennis doorgegeven: van meester-gast op leerling, van vader op zoon. Orgelmaker Gerard Pels droeg op aanraden van prof. dr. Jan Roegiers het archief van zijn grootvader Gerard D'Hondt (1900-1991) aan KADOC over. In 2003 was het opgedoken op de zolder van het werkhuis. Het zat verstopt achter een stapel oude orgelonderdelen. Het archief bevat een schat aan informatie uit de periode 1892-1962. De opvang van het archief is een illustratie van de zorg die KADOC besteedt aan de vele en diverse facetten van 'religie, cultuur en samenleving'.

Nadat het echtpaar Severinus D'Hondt-Corten na een Franse tussenstop in Rijsel zich in 1868 definitief in Testelt had gevestigd, raakte vader Severinus D'Hondt zijdelings betrokken bij de bouw van het abdijorgel in Averbode. Daardoor kreeg ook zijn zoon Jean-Baptist D'Hondt de smaak van de orgelbouw te pakken. Hij trok als jonge knaap achtereenvolgens in de leer bij zijn Zichemse oom Andreas Laureys, het atelier van Leonardus Drijvers in Rotselaar en de befaamde Brusselse orgelmaker Kerkhoff. In dat laatste atelier maakte hij de overgang van mechanische naar pneumatische orgels mee. Na het overlijden van Leonardus Drijvers zette Jean-Baptist D'Hondt in 1892 diens bedrijf verder. Daarbij kreeg hij medewerking van zijn broers Gust en François en zijn schoonbroer Charel Michiels.

Aarvankelijk bestond het werk vooral uit grote onderhoudswerken, onder andere als onderaannemer van Kerkhoff. Later werden ook nieuwe instrumenten gebouwd. De meeste orgels uit het atelier van Jean-Baptist hadden een mechanische tractuur van het klavier tot aan de windladen. De windladen zelf waren pneumatisch uitgevoerd, destijds een gloednieuwe techniek. Omstreeks 1900 ging broer Gust voor eigen rekening werken. Hij verhuisde naar Leuven en vestigde aan de Tiense Poort een eigen atelier.

Illustratie: briefhoofd van het atelier van Gerard D'Hondt.

Parochiekerk van Sint Pieter en Pauwel, Mol.

PLECHTIGE WIJDING EN INHULDIGING VAN HET NIEUWE ORGEL

**U
I
T
N
O
O
D
I
G
I
N
G**

**O
R
G
E
L
R
E
C
I
T
A
L**

OP
Zondag 23 April 1939
GEVOLGD VAN

DOOR
FLOR PEETERS
Organist van de Metropo-
licane kerk, leeraar aan het
Lemmensinstituut, leeraar
aan het Kon. Conservato-
rium van Gent en aan het
Conservatorium der R. K.
Leergangen te Tilburg.

HET ORGEL.
GESCHONKEN DOOR DE NIDRE GELOOVIGEN, WEED GEBOUWD DOOR
DEN HEER G. D'HONDT VAN HERSELT.

Gerard D'Hondt

Jean-Baptist D'Hondt was gehuwd met Maria Theresia Michiels en had elf kinderen. Vijf zonen leerden, net als hun vader en ooms, voor orgelmaker, maar slechts twee bleven het beroep uitoefenen, nl. Gerard en Ernest. In de late jaren 1920 ging Gerard verder in de leer bij de Duffelse orgelmaker Jozef Stevens. Financieel en vaktechnisch was dat een verrijking. Gedurende acht jaar hield hij zich bezig met het intoneren van kerkorgels. Hij maakte er ook klavieren en deed zijn eerste ervaring op met elektrische orgels.

In mei 1936 vestigde Gerard D'Hondt zich als zelfstandig orgelmaker in Testelt. Tot april 1962 produceerde zijn atelier een zeventigtal pneumatische en elektro-pneumatische

Illustratie: programma van de inwijding van het nieuwe orgel van de kerk van Mol, 1939.

orgels. De speeltafels werden gebouwd door het atelier Pels uit Alkmaar, dat een filiaal had in Lier. D'Hondt had Anton Pels leren kennen tijdens de Gertse Orgelfeesten in 1946. Uit die ontmoeting resulteerde het huwelijk van hun kinderen Cecilia D'Hondt en Bernard Pels. Zo werd de basis gelegd van het huidige orgelatelier Pels-D'Hondt Orgelbouw. Tijdens de bloeijaren van het atelier van Gerard D'Hondt werkten er een tiental orgelbouwers onder zijn leiding. Zijn actieradius strekte zich uit over de regio's Oost-Brabant, Brussel, Antwerpen, de Kempen, Limburg en Luik. D'Hondt, die zijn opleiding in de nadagen van de orgelromantiek kreeg, kwam steeds meer in de stroming van de Orgelbeweging terecht, die de barok herontdekte. Hij ging in 1962 met pensioen en overleed in 1991. Het atelier wordt nu door zijn kleinzoon Gerard Pels voortgezet.

Detailistisch opgebouwd archief

Het archief dat aan KADOC werd overgedragen, is één groot omstandig verslag van de werkzaamheden en de contacten van het atelier van Gerard D'Hondt (1936-1962). Die hield op een uiterst secure wijze aantekeningen en briefwisseling bij. Quasi elke opdracht die het atelier behartigde, is maximaal gedocumenteerd. De gehele procedure van aanvaarding, bestekuitwerking tot oplevering van de orgelbouw is schriftelijk weergegeven. De ruggengraat van het archief wordt gevormd door een viertal goed bewaarde reeksen: de brieven en aantekeningenregisters, de uitgebreide projectdossiers, de zgn. Groene Cahiers (met 'memoratieve' kattebelletjes en transcripties van brieven) en de bestekschrijftjes.

Uit de dossiers blijken de nauwe contacten van D'Hondt met toonaangevende orgeldeskundigen, zoals kanunnik Jules Vyverman, broeder Isfried, Alex Paepen, Flor Peeters, Mgr. Jules Van Nuffel en kanunnik Edgard De Laet. In nogal wat brieven komen ook de uitdrukkelijke wensen van de opdrachtgevers naar voren. Plaatselijke kosters-organisten en pastoors vroegen de aanpassing van disposities, koppelingen, speeltafels en materiaalgebruik. Onder het cliënteel van Gerard D'Hondt bevonden zich nogal wat kloostergemeenschappen: dominicanen, minderbroeders, norbertijnen, broeders van Liefde, franciscanessen, kanunnikessen van het H. Graf en ursulinen. In tal van kloosterscholen en pensionaten onderhielden D'Hondt en zijn medewerkers de orgels en piano's. De opdrachten waren divers van aard, gaande van nieuwbouw tot restauratie, stemming en oppoetsen van orgelonderdelen. Een zestal bundels met uitnodigingskaarten en programma's van inwijdingen van kerkorgels, zowel gefabriceerd door D'Hondt als anderen, geven een schitterend beeld van de toenmalige orgelcultuur in Vlaanderen. Ook catalogi en prospectussen van collega's werden bijgehouden.

Het archief bevat talrijke dossiers over de contacten met toeleveranciers. Die werpen een blik op het materialengebruik van het atelier. Ook werden tal van brieven bewaard over de contacten die D'Hondt met collega-orgelmakers onderhield, zoals Verschuere, Stevens en Vande Loo. Hij hield bovendien zijn personeelsadministratie nauwgezet bij in registers, samen met een uitgebreide documentatie over de sociale wetgeving uit de jaren 1950. Ook inzake de opleiding van orgelmakers droeg D'Hondt zijn steentje bij. Zo zetelde hij in enkele examenjury's en bevat het archief een uitgebreid dossier met leerprogramma's en examenvragen. Meerdere jongeren kwamen bij hem trouwens in de leer in de jaren 1949-1961.

Het uitgebreide archief bevat bovendien enkele bescheiden uit het atelier van Gerards vader Jean-Baptist D'Hondt. Ze bieden een kijk op het reilen en zeilen van een laatnegentiende-eeuws orgelmakersatelier. Trees Michiels, moeder van Gerard D'Hondt, verzorgde de administratie van haar echtgenoot. Nauwgezet hield zij de registers bij, waarin zij gedetailleerd de werkuren van het personeel noteerde. Die dagboeken zijn een interessante bron.

Het archief van Gerard D'Hondt, inclusief de archivalia van Leonard Drijvers en van het atelier van vader Jean-Baptist D'Hondt, bedraagt in zijn totaliteit een drietal strekkende meter. De orgeldeskundige, zowel de orgelhistoricus als de orgelmuzikant, vindt er opmerkelijke gegevens betreffende de opbouw, de disposities en het materialengebruik. Ook de heemkundigen zullen er hun gading vinden. Niet zelden bevatten de bundels aantekeningen over de geschiedenis van de aankoop en eerdere herstellingen van de orgels. Het archief is toegankelijk mits toestemming van de bewaargever. De plaatsingslijst is consulteerbaar op de website www.odis.be.

Jo Luyten